

Передплата

на «РУСЛАНА» вносять:
в Австрії:

на цілий рік . . . 20 кор.
на пів року . . . 10 кор.
на чверть року . . . 5 кор.
на місяць . . . 170 кор.

За границею:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . 8 рублів
або 18 франків

Поодиноким число по 10 сот.

РУСЛАН

«Виреш ми очи і душу ми виреш; а не возьмеш милости і віри не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дня крім неділь і руских свят о 5¹/₂ год. пополудні.

Редакція, адміністрація і експедиція «Руслана» під ч. 1. пл. Домбровського (Хорунщини). Експедиція місцева в Агенції Соколовського в насажні Гавсманна.

Рукописи звертає силіше напередче застережене.

Рекламації неопечатані в вільні від порта. — Оголошення звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надсілаймі» 40 с. від стрічки. Подарки і приватні донесення по 30 с. від стрічки.

Політика г-ра Трильовського в соціалістичнім освітленю.

(X) Останніми часами з нагоди дописи до N. fr. Presse про намірене польско-руське порозуміння і польське і руске дневникарство подало на сю тему чимало статей в освітленю відповідним політичному становищу кожного дневника.

Видавана в Кракові В. Фельдманом Kruytka у випуску за липець-серпень подає відповідь д-ра Трильовського на отвертий лист В. Фельдмана (основу сего листу з нашими замітками подали ми свого часу в «Руслані») з прамітками самого редактора. Для пояснення польско-руського спору буде цікаво для наших читачів познакомити ся з основою сеї відповіді д-ра Трильовського, котрий намагає ся оправдати свою радикальну політику, як і з замітками В. Фельдмана, котрий з свого становища каждає світло на радикальну політику руску.

Др. Трильовський справедливо вказує на се, про що і ми нераз писали, що головною причиною, задля якої трудно знайти вихід з польско-руського спору, є передовсім цілковита ігноранція в справах руских, яка па-

нує в польській суспільности навіть в найпоступовших її кругах. Тут наводить др. Трильовський приклади з місячника Przedświt і заявляє, що нічо так не роздратовує Русинів і не обурює до шпіку-кости, як те, що супроти знущання над Русинами менших і більших потентатів галицьких потішає ся їх відтак вказуванем на тереслідованя Поляків в Прусах.

Др. Трильовський полемізує з автором статі в Przedświt і, котрий ударив на радикальну партію, що она одна bez zastrzeżeń pochwalila zabójstwo namiestnika.

Др. Трильовський обурює ся, що в очах польського дневникарства і Петрицький радикал і Будзиновський радикал, а «Діло» і «Свобода» радикальні органи — коли се тимчасом народні демократи а сі часописи їх органами, а крім того Петрицький кілька літ видавав «Гайдамаки», одинокую руску шовіністичну часопись, як признає др. Трильовський.

На наш погляд нічого дивного, що польське дневникарство не визнає ся добре в тих тонких різницях між радикалами а народними демократами, радикальними а народно-демократичними органами, бо в дійсности п. Будзиновський був спершу членом радик. партії і разом з деякими іншими (д-ром В. Охримови-

чом, д-ром Евг. Левицьким і ин.) перейшов до табору народ. демократів, а так само «Діло» і «Свобода», в котрих сі панове писали, не різнять ся і тоном і програмою від «Гром. Голосу». Та не тільки між тими двома таборами різниці вельми заливають ся, так що трудно їх добачити, але навіть між радикалами і соціал-демократами, як ми також нераз се зазначували, нема в дійсности різниць, бо радикальна програма є лише копією соціал-демократичної, а навіть сам др. Трильовський в своїй відповіді (стор. 75) каже виразно: co zaś do radykałów, do których i ja należą, wprowadza wielu w błąd nazwa tej partyi, faktycznie agrarno-socjalistycznej (сі слова підчеркує сам др. Трильовський).

Алеж др. Трильовський справедливо замічає, що прозиванє в польським дневникарстві всіх і вся з поміж Русинів «гайдамаками» довело до того, що горячіші люди стали се (подібно як в Нідерляндах в XVI р. назву lat. «geuz») вважати почесним призвиском і звідси пішла пісня: «ми, гайдамаки, всі однакі!» і т. д.

Др. Трильовський впевняє (і се висловив в держ. раді 22. мая), що не тільки радикальне сторонництво, а всі Русини, з котрими розмовляв на великдень, селяни, урядники, учителі, ученики а навіть священники відносили ся до сеї події (убийства

Польські конспірації серед руських пштомів і духовенства в Галичині

в роках 1831—46.

Студія д-ра Кирила Студинського.

(Коніць).

Тим си собом загороджувано засудженням поворот на їх душпастирські місця. Вправді латинське духовенство почало обставати за засуджені, а з нагоди заяв львовляности прийшло до суперечок між латинським і руским клиром, та все те могло бути для увязнених слабою вірадою. Впрочім всі вони після виходу з вязниці остались буквально без хліба.

Найраньше, бо дня 29 жовтня 1840 р. скінчив відсиджувати кару о. Теодор Кульчицький. Про се повідомила президія губернії задалегідь, бо дня 1. жовтня 1840 р. митрополита, запитуючи єго рівночасно, чи не належало би Кульчицького припустити до душпастирських обов'язків, тим більше, що в часі слідства виявив він жаль з причини молодечого проступку та прирік сьвято, що ніколи до ніяких тайних товариств належати не буде.

Митрополит відслав письмо президії до єп. Снігурського, а сей відповів дня 26. жовтня 1840 р., що Кульчицького не може допустити до душпастирської служби. З огляду, що заряд вязниці

Шпільберга не дістав ніяких поручень, куди має відслати Кульчицького, тому випустив його дня 29. жовтня з тюрми, визначив йому невеликий гріш на харч та велів під поліційним доглядом проживати в Берні. Небавом дозволила президія губернії вернути Кульчицькому до Галичини. Він замешкав у свого тестя, о. Івана Новаковського в Кульчицях самбірського округу і перебував тут аж по р. 1848.

Дня 29. жовтня 1841 р. випущено на волю Охримовича, Pokińskiego, Gadzінського і Мійського, в рік пізніше Мінчакевича, а в році 1843 Крижановського.

На порученє г-р. Седльницького запитала президія губернії дня 23. лютого 1841 р. митрополита з одної сторони про маєткові відносини Pokińskiego, Охримовича і Gadzінського, з другої про інформації, що належить з ними після виходу з вязниці зробити. Митрополит відповів, що після канонічних постанов, не може ужити їх в душпастирській службі і тому пожаданим було би, зборонити їм поворот до Галичини. Іншої гадки був суд, який заявив ся за тим, щоби їм дозволити на поворот до Галичини, бо в часі провин числили они ледви по 20 літ, бо після їх засуду не насліді про них ніякі некорисні вісти, бо в часі слідства виявили вони жаль, а се найкрасша порука, що на будуче против ряду не дадуть ся ужити. З поглядом судових властей зсолідаризовала ся пре-

зидія губернії, яка замітила від себе, що вони не мають ніякого майна і не могли би на чужині знайти для себе хліба, що за проступки в молодечих літах сповнені вже відпокутували, а кара, яку відбули на Шпільберзі, здержить їх, батьків родин, від дальшої агітації. Сьвітські власти поводили ся в сім разі людянійше від митрополита. З їх поглядами згодив ся г-р. Седльницький, а митр. Левицького повідомлено письмом з дня 31. липня 1841 р., що увязнені вернуть по відбутій карі до Галичини, де будуть віддані під поліційний нагляд.

Так само противний був митрополит, щоби дозволено вернути до Галичини о. Крижановському, якого позиція серед духовенства в Галичині була би, по його гадці, неможливою. Митрополит радив вислати єго до інших провінцій Австрії і визначити для него з ряду аліментацию. При сій нагоді дізнаємо ся, що Ромуальд Крижановський був сином емеритованого кримінального радника Андрія, а оженив ся з дочкою судового таксатора, Казимира Скупитуского, замешкалого в Березівцях, бережанського округу.

Після засуду з вязниці відставлено Охримовича, на єго бажанє, до Цісова, де проживав єго тесть. Однак тут забавив Охримович не довго, бо вже в грудні 1841 р. дістав дозвіл від староства в Стрию, перенестись до Гушанок, до дому свого вітця.

Покіньський дістав дозвіл замешкати

намісника) з найвищим признанем, а також соціал-демократи колимицькі! (Не хочемо сему перечити, бо в кожній верстві суспільній можуть знайти ся одиниці так засліплені і загорілі, що затрачують здоровий світогляд і бачать в таким злочині героїство, однак не можна сего відносити до загалу Русинів). На доказ, що й соціал-демократи з таким поглядом згоджували ся, наводить др. Тр-ий інтерв'ю посланця Остапчука, в котрій сей реклямує виразно Січинського для сторонництва — хоч признає, що він на власну одвічальність був приневолений виконати акт політичного терору (отже тим самим знов складає п. Остапчук одвічальність з соціал. дем. сторонництва, котре в державній раді осудило сей злочин).

Все те наводить др. Тр-ий на доказ, що польське дневникарство хибно поінформоване про рускі відносини, відказуючи на якісь «гайдамацко-анархістичні» часописи і письма і зазначає, що навіть польське соціал. демокр. дневникарство („Głos“) вмовляв в своїх читачів, що др. Тр-ий прославляв насильства Прусаків і повторяв се мимо спростовань.

Дальше признає ся др. Тр-ий, що він з д-ром Франком, Павликом, др. Евг. Левичком і Ганкевичом заснували 1896 р. «українську соціал. дем. партію, щоби перенести соціалістичну агітацію поміж руский мійський пролетаріят, що се був би збиток, колиб дві так собі близькі партії рускі, як радикальна і соціал-демократична себе поборювали та що програмою руско-укр. радикальної партії є явна і завзята боротьба з клерикалізмом.

в Добрянах, а Мінчакевич перебував по день 22. вересня 1846 р. в Лісковатім, сьвіцького округу, почім переніс ся до Перемишля.

В марті 1845 р. внесли Покіньский, Гадзіньский і Охримович через президію губернії у Львові просьбу до цїсаря, щоби дозволив їм обняти душпастирську службу. Дуже прихильно поперла сю просьбу президія губернії, вказуючи на те, що в часі сповнення злочину було їм ледви 20 літ з роду, та що їх поведене після відбутої кари було беззамітне. Так само прихильно відніс ся до справи гр. Седльницький. Мимо сього цїсар Фердинанд просьби не вислухав.

Так розбились мрії бідних сьвященників на дальших кілька літ. Доперва в січні 1848 р. при першій подуві нового вітру, що віщував Австрії нове жите, дозволено Теодорови Кульчицькому і М.х. Мінчакевичеві обняти поновно підрядне душпастирське місце під доглядом «eines verlässlichen Pfarrers». Те саме дозволено також другим засудженим, хоч точних дат про них не маємо. Тяжкі муки, які оден з них, о. Йос. Охримович перетерпів протягом 10 літ в журбі о рідню і хліб, зломив перед часом його організм. Він умер дня 15. червня 1848 р. на становиску пароха в Велдїжї в 43 р. життя. Даних з життя інших засуджених не повело ся мені зібрати.

Так скінчила ся остаточно трагедія цікава для висвітлення сучасних стремлень серед руского духовенства, для характеристики режиму в абсолютній Австрії, і відносин митрополита до ряду та духовенства.

Надужитя виборчі, які др. Тр-ий наводить з Рожнова, Борщева, Ганьковець, Завилині і т. д. зрабоване 25 мандатів Русинам, а з 21 їм признаних віддане 9 мандатів москвофілам, розогнюють завзяте радикалів, бо політичне освідомлене, моральний гарт, умова діяльність і таке инше, що дораджує В. Фельдман, не поможе на такі надужитя і що всі парламентарні способи радикали використали, хоч без успіху і тому мають моральне право до інших способів. Покликає ся на депутацию до монарха вислану в 1895 р. і на свою промову в держ. раді з 22. мая с. р., а мимо того там голосувала більшість за Абрагамовичом і Стапінським.

Особливо покривджене при виборах до нового сойму, в котрім мають рішати ся важні на довгі літа справи, як виборча реформа, викликала, як каже др. Тр-ий, велике роздратоване в рускій суспільности і в тім бачить він психологічні мотиви відомого злочину. Намісник Потоцький був впровадженый в блуд польськими дневниками і фалшивими справозданями своїх мужів довіря, не орієнтував ся в ситуації і перетягнув струну.

По новім наміснику д-рі Божиньскім сподіває ся др. Тр-ий яко по розумнім чоловіці, що буде кидати до коша хибні справозданя ріжних повітових кациків і сам найде спосіб дізнати ся про правдивий стан річий в краю і з того собі виснує, як далеко можна іти в консервативнім напрямі. Нарід руский домагає ся рівноправности в житю, а не на папері і тут звертає ся др. Тр-ий до питання, як можна би полагодити польсько-руский спір? (Дальше буде).

Церква а Костел.

(Статя надїслана з духовних круїв).

(Конець).

А вже по містах чиста вежа вавилонська. По школах почавши від сторожа а скінчивши на директорі бачимо понижуване обряду руского. А тут мистцем є звичайно катехит. Я був по містах і місточках і взяв собі за ціль стежити поступоване руского і польского катехита. Я бачив, що польський катехит, коли зявить ся на улиці, то за ним роєм летять діти. А він витягає з кишені то цукорки то образки, поглядить одного хлопця, другого похвалить. Розпитує ся, що їх родичі роблять а коли довідає ся, що хтось між дїтворою є руского обряду, то притулить до себе, назве бідною сиротою, впає в руку кілька сотиків, тай просить, щоби коли прийшла дитина до костела. А вже коли прийде година релігії, то пильнує, як ока в голові, щоби не спізнити ся. А має кілька сел прилучених, то не питає, чи має підводи чи ні. Паличку в руки і в дорогу. Тепер гляньмо на руского катехита. У него часто зарозумілість, що ось то він катехит. Я був свідком, як одна дитина приближила ся до руского катехита, уцілувала в руку, може сподівалась дістати образець, але завелась — бо дістало ся їй зовсім що иншого.

І тут власне лежить початок тої неохоти до науки своєї релігії. Щасливі ті, що можуть ходити до школи, а щож буде, коли подвої замкнуть перед ними. Але про Біг, у нас є ще одна дуже важна

аномалія. То є нагляд над наукою релігії. Є по деканатах так звані комісарі шкільні, але ті в більшій часті або анемічні, або коли наглядають, то тільки сотрудників, котрі не посвоячені з каноніками. А старих парохів зовсім не наглядають, бо мовляв старого не ялось наглядати. Для приміру наведу случай, як питають такі комісарі дїтвору, бо лучило ся се у мене. Приходить комісар, котрий звичайно є пострахом для дїтей. У Поляків такий комісар солоденько усміхнений з пачкою образців а у нас инакше. Але до річи, питає таке: Кілько кілометрів з Єрусалима до Вєфлієма? Скажи мені, як ся називали младенци в пеци огненої? Дословно питання комісара а при тім, додаю, в сїльській однокласовій школі. Най розслідать річ педагогіи-катехити, бо я в тім не спеціалістом. Але дитина, що ледви головою вистає понад лавку, і понята не може мати про кілометри. От се так звані шпїцфраген комісарів. І рад комісар, що дитина не уміла, вертає погримавши з часта на діти.

Коли додамо обсаджуване чільних але занедбаних парохій немічними людьми а при тім немилосердна протекційність в обсаджуваню лучших сотрудництв не оглядаючи ся на особу, то маємо образ нашої живої Церкви. А тепер возьмім до того відношене сотрудника до пароха, ті не унормовані відносини в області требів, де за третій шеляг править сотрудник службу Божу, те взаїмне поборюванє себе перед парохіянами, та киня одного проти другого, то маємо образ пожитя тих, що мають сьвітити приміром згоди для своїх парохіян.

Тому всему пособляє явна пропаганда царславія, де парох бачить розширюванє ідеї православної і в душі тішить ся тим поступом, де брошури того покрою сам насилає під криші своїх парохіян, там певно виїде рік в рік кількадесять у Почаїв. Питанє, чи там нема сьвященників, звідки їздили до Почаєва? А коли є, чому не спивили? Коли додамо безчещенє обряду нашого через домородних радикалів, то не дивуймо ся, що темний мужик йде в костел, де всего того нема, що в нас. Не булоб дивницї, колиб Поляки були в тім так байдужні, бо їх костела боронять і сьвітські люди. А в нас за обрядом побивають ся та бідкають, коли свої полишають.

Але на конець важке слово. Хто каже нам приміром сьвітити. Кождий не упереджений мусить признати, що можуть бути нам приміром достойним наслідования оо. Василияни. Возьмім їх харні церкви, педантичну їх чистість, смак прикрас на головнім і бічних олтарях. Коли возьмемо точність без поспіху їх відправи а при тім їх займаючі науки, то не будемо дивувати ся, що їх Сьвятиня є битком набита.

Знайдемо у них селян з доколичних сіл. З Підборець, з Пикюлович або і з дальших от хочби із Миклашева. А чому? Прийди і виждь, каже св. Письмо!

Коли додамо їх діяльність літературну на релігійно-моральній ниві, то маємо цілий образ невсипучої праці. І що они мають від нас за се? Погорду, що мовляв не мають студий університетських, що се взуїтники. А православно покрою часописи гавкають на них як скажені. А додаймо до того, як в нас не оден душпастир відсилає «Місїонара» з обуренєм, коли єго парохіяннин який запернумерував.

Але я кінчу. Кінчу з зазивом, щоби ми не гляділи байдужно на се, що нам відривають наші душі, наші діти від живого організму св. рускої Церкви.

О. Йосиф Заболотний.

